

Školství státu Israel

Joel Horowitz

Seminární práce, Pedagogika II, Letní semestr 2021/2022

1. Úvod

Jsem přesvědčen, že každý vzdělaný člověk, nejen pedagog, by měl znát aspoň jedno odlišné kulturní prostředí. V době, kdy jsem chodil na základní školu, jsem byl přesvědčen, že celý svět je prakticky unifikovaný, že například jediný rozdíl mezi českým a mongolským pionýrem, neboť jak Československá socialistická, tak Mongolská lidová republika byly socialistickými státy, je ve tvaru obličeje a hlavním městem země, kam se jedenkrát ročně jede do ZOO. Z této představy mě vyvedlo čtení pohádek – na rozdíl od českých v těch afghánských nemohl chudý člověk usednout na trůn, ale poté, co splnil své úkoly, uvolnil místo někomu urozenému, v arabských potom chrabrý hrdina pobil zloduchy a jejich manželky pojal za své.

K porozumění cizí kultury je velmi užitečné porozumění cizímu vzdělávacímu systému. Právě na něm člověk může pochopit cizí zvyky, způsoby uvažování, hodnotové systémy. Zároveň, pokud se jedná o pedagoga, může toto poznání sloužit i jako inspirace pro výuku vlastní. A v dnešním otevřeném světě lze i očekávat, že dříve či později se učitel setká s žákem, jehož rodiče byli formováni jiným vzdělávacím prostředím, a využije ho i ke vhodnějšímu přístupu k tomuto žákovi (i jeho rodičům).

Pro svoji práci jsem si vybral Israel, respektive Israelské školství.

Tento stát lze považovat za kulturně velmi blízkou oblast, mnoho tamních obyvatel pochází prakticky z našeho okolí (Německo, Polsko, Ukrajina, Rusko), přesto je zároveň mezi Israelem a většinou Evropou značný rozdíl, a to zejména ve velmi silné roli náboženství a ve spojení dvou ne pouze rozdílných, ale často protikladných židovských a muslimských prvcích.

Zároveň je Israel hodnocen jako jedna z nejméně vzdělaných zemí světa¹.

A protože k Israeli mám i osobní vazbu, rozhodl jsem se zpracovat základní informace právě o israelském školství. V práci jsem čerpal zejména z internetových stránek izraelského ministerstva školství, v menší míře z dalších internetových zdrojů a z informací, které jsem získal přímo od lidí, kteří israelským školstvím prošli.

2. Základní pohled na školství v Israeli²

2.1 Základní charakteristiky

Principy izraelského školství vycházejí z tradiční úcty ke vzdělání, která je obsažena v judaismu. Veřejné školství je bezplatné, každý má tedy možnost zapojit se do vzdělávacího systému. Jedná se víceméně o formální konstatování, neboť v Israeli existuje povinná desetiletá školní docházka, přičemž první rok se týká preprimárního vzdělávání a dalších devět let základní a nižší střední školy³.

Školství jako takové se muselo zejména v devadesátých letech dvacátého století vypořádat se značným přílivem osob z bývalého Sovětského svazu, vzhledem k izraelskému zákonu

¹ Viz literatura [9].

² V tomto odstavci jsem čerpal především z literatury [2], výjimečně z literatury [1], případně jiné, kterou uvádím jmenovitě.

³ V některých materiálech se jako povinný uvádí poslední ročník mateřské a devět let základní a nižší střední školy, v některých dva poslední ročníky mateřské a osm let základní a nižší střední školy, podle dalšího odkazu existuje zákon o povinném vzdělávání dětí od tří let.

zaručujícímu libovolnému člověku s židovskými kořeny právo návratu do Svaté země a získání izraelského občanství⁴, musí být školství neustále otevřené pro nově příchozí žáky.

Dalším význačným rysem izraelského školství je existence takřka paralelních světů židovského a muslimského vzdělávání. Nejedná se pouze o jiný vyučovací jazyk, ale je známo, že mnohé muslimské vyučovací materiály a samotná výuka jsou zaměřeny silně protižidovsky.⁵

Velmi významné postavení v izraelském školství mají náboženské školy (ješivy), s nimiž se naše různé školy napojené na různé náboženské proudy opravdu nedají srovnávat.⁶

Školní rok v Izraeli začíná 1. září a končí buď 30. června (pro žáky základních škol) nebo o jeden až dva týdny dříve (pro studenty středních a vysokých škol).⁷

Známkování v Izraeli je sedmistupňové, nicméně zpravidla se využívá procentní hodnocení.

95 až 100	Vynikající
85 až 94	Velmi dobré
75 až 84	Dobré
65 až 74	Téměř dobré
55 až 64	Dostatečné
45 až 54	Sotva dostačující
Méně jak 45	Nedostačující

2.2 Předškolní vzdělávání⁸

Předškolní vzdělávání v Izraeli může začínat již od dvou let dítěte, většina tří a čtyř letých dětí již do mateřské školy skutečně chodí. Od pěti let věku dítěte je již mateřská škola povinná.

Účast v mateřské škole je bezplatná.⁹ Mateřské školy jsou většinou zřizovány místními úřady, dále jsou jejich zřizovateli ženské organizace, náboženské organizace a existují samozřejmě i soukromé mateřské školy.

V minulosti, v době největšího rozšíření kibuců, mnohde předškolní zařízení mohlo připomínat komunistickou utopii.

Mateřská škola se mimo jiné zaměřuje na rozvoj jazyka, socializaci dětí a výuku numerických pojmů.

2.3 Základní a střední školství¹⁰

Základní a střední školy odrážejí základní rozdíl mezi izraelským a například českým školstvím. Jednoznačně lze pozorovat multikulturní charakter, z něhož lze vypočítat rozdělení škol do čtyř základních skupin:

⁴ Viz literatura [3].

⁵ Viz literatura [4] – [8].

⁶ Ústní informace od některých vojáků.

⁷ Ústní informace od některých vojáků.

⁸ Na jiném místě literatury [1] jsem našel informaci: Z 38 zemí OECD mají pouze 3 země, včetně Státu Izrael, zákon o povinném vzdělávání od 3 let.

⁹ Předpokládám, že strava se bude (ve většině případů) hradit, ale tuto informaci se mi nepodařilo dohledat. Vzhledem ke zdůrazňovanému sponzorství místních samospráv však nevnímám jako vyloučený i opak, hrazení stravy dětem.

¹⁰ Následující rozdělení vyvozují z tabulek a grafů dle literatury [1].

- státní školy, které navštěvuje většina žáků;
- státní náboženské školy, které kladou zvýšený důraz na židovská studia a židovské tradice;
- arabské a drúzské školy a arabštinou jako vyučovacím jazykem, ve kterých je zdůrazněno zaměření na arabskou a drúzskou historii, náboženství a kulturu¹¹;
- soukromé školy, které fungují pod různými náboženskými a mezinárodními záštitami a svým charakterem mohou připomínat kteroukoli z výše uvedených škol.

Jako základní škola je považována 1. až 6. třída, 7. až 9. třída představuje nižší střední školu a následují až čtyři roky střední školy.

Výuka ve státních, státních náboženských a arabských a drúzských školách je bezplatná.

Učební osnovy si může každá škola volit sama, nicméně existuje základní šablona ministerstva školství, která říká, jaká látka musí být probrána. V rámci základního a středního školství jsou probírány i obecná témata zásadního významu, jako například demokratické hodnoty, hebrejský jazyk, imigrace, Jerusalema a podobně.

Střední školy mohou být buď zaměřeny k obecnému vzdělání a případnému dalšímu studiu na vysoké škole, nebo směrem odborně-praktickým, kdy se žáci vyučí v nějakém řemesle. V případě škol odborně-praktických trvá školní výuka tři až čtyři roky, kdy po dvou letech teoretického vzdělávání následuje jeden až dva roky, během kterých se kombinuje teoretická (zpravidla tři dny) a praktická (zpravidla dva dny) výuka.

2.4 Vysoké školství¹²

Na konci středoškolského vzdělání studenti absolvují imatrikulační zkoušku (bagrut), kterou musí složit, aby se mohli přihlásit a dostat se na vysokou školu. Zkouška zahrnuje testování z anglického a hebrejského jazyka, literatury, matematiky a společenského přehledu.

Dalším předpokladem pro přijetí na vysokou školu je absolvování základní vojenské služby. ¹³ Vojenská služba často využívá zájmů studentů, například v armádě existuje zařazení „madricha“, což je osoba odpovědná za zahraniční dobrovolníky vykonávající některé práce pro armádu, a podle vyjádření několika z nich se zpravidla jedná o dívky, které mají zájem stát se učitelkami.

Je možné konstatovat, že většina studentů zahajuje vysokoškolské studium ve věku 20 až 24 let.

3. Atmosféra ve školách

Ministerstvo školství pravidelně publikuje informace, které se týkají úspěšnosti studentů, spokojenosti studentů a učitelů a podobně. Tyto informace jsou získávány dotazníkovou formou, obsahují proto subjektivní prvek. Nepodařilo se mi zjistit, na jak velký vzorek je dotazník aplikován.¹⁴

¹¹ Nad rámec tématu uvádím osobní zkušenost z rozhovoru (březen 2017) s beduínem, který měl dvě manželky, a uváděl, že dozoru nad školní docházkou všech dětí se věnuje pouze jedna manželka, zatímco druhou zajímá hospodaření v domácnosti.

¹² Vztahu studia na vysoké škole a služby v armádě byly věnovány některé díly seriálu Fokus Jeruzalém, uváděném na youtube.

¹³ Tato povinnost je vnímána velmi kontroverzně, její kritici namítají, že přerušení školní docházky může pro žáka znamenat značné komplikace při znovuzapojení do výuky, naopak příznivci uvádějí zvýšenou motivaci ke studiu a významný prvek společenské odpovědnosti. (Přednáška v rámci programu Sar-el, únor 2018)

¹⁴ Výsledky jsem čerpal z literatury [1], kde se mi však nepovedlo dohledat metodiku jejich získávání.

3.1 Učitelé

Z dotazníků plyne, že s prací učitele je spokojeno přibližně 90 % učitelů, přičemž spokojenost prakticky nezávisí na typu (mateřská, základní, střední) školy. S vedením školy je potom spokojeno 81 % učitelů, přičemž vyšší spokojenost je u učitelů mateřských škol.

Učitelé většinou hodnotí školní prostředí vstřícnější k žákům (88 %) než k učitelům (75 %), přičemž v obou případech jsou spokojenější opět učitelé mateřských škol.

3.2 Žáci

Žáci jsou většinou ve škole spokojeni. Hodnocení žáků je vždy poněkud zavádějící, neboť se na něm podepisuje určitý vzdor proti autoritě, školní úspěchy i neúspěchy, ale třeba i názor rodičů.

Celkem 88 % žáků uvádí, že jsou ve škole spokojeni, avšak (v porovnání s předchozí hodnotou jen) 78 % žáků uvádí, že by nepřestoupily na jinou školu, i kdyby měli možnost a (opět pouze) 69 % žáků uvádí, že má dobré vztahy s učiteli.

V rámci sebehodnocení se 79 % žáků cítí být ve škole dobrých.

Pro mě překvapivě nízké procento žáků, 77 %, uvádí, že jsou ve škole vedeni k toleranci, přičemž ovšem 85 % žáků uvádí, že se je zaměstnanci školy snaží do různých školních aktivit zapojit všechny, bez ohledu na původ, náboženství. V rozdílu těchto procent vidím právě značně subjektivní hodnocení a přejímání cizích názorů. Bylo by také zajímavé (to však ministerstvo neuvádí), jak se tyto hodnoty liší v závislosti na náboženství (židé, muslimové a silně věřící, formálně věřící, sekulární).

4. Statistické údaje¹⁵

4.1 Základní přehled

Instituce	Mateřské školy	Školy
Počet škol	20 605	5 208
Počet žáků	534 378	1 835 472
Počet pedagogických pracovníků	19 167	158 821
Počet tříd	20 605	73 253
Průměrný počet žáků na třídu	29	27 ¹⁶
Průměrné náklady na studenta	16 284	21 156

Tato tabulka je přímo ze zdrojů ministerstva školství a vztahuje se k roku 2020. Jednoduše se zjistí, že počet žáků dělený počtem tříd není roven průměrnému počtu žáků na třídu, nicméně se mu blíží. Je možné, že pro účely statistik jsou někteří žáci vedeni v několika třídách zároveň.

Dále se v této tabulce nerozlišují jednotlivé třídy v mateřských školách – jako kdyby každá mateřská škola měla pouze jednu třídu. Tato skutečnost bude patrně vysvětlitelná mým špatným jazykovým vybavením, kdy termín „počet škol“ ve skutečnosti může znamenat něco trochu jiného.

¹⁵ Zde jsem využil výhradě literaturu [1]. V tabulkové části jsem nenašel odkaz na metodiku získávání dat (viz předchozí poznámka), nicméně na jiných místech literatury [1] jsou uváděny různé hodnoty v porovnání se zeměmi OECD, považuji proto za pravděpodobné využití obecně přijímaných postupů respektive metodiky využívanou OECD.

¹⁶ Na jiném místě jsem našel srovnání 26,4 žáků ve třídě na základní škole v Izraeli proti 21,1 žáků ve třídě v zemích OECD respektive 28,2 a 23,3 na střední škole; zde však nebyl uveden letopočet ani primární zpráva, z níž je toto srovnání čerpáno.

V podstatě však ukazuje, že třídy jsou relativně velké, a to zejména v případě mateřských škol, což potvrzuje i srovnání se zeměmi OECD.

Dále mě zarazí, že v mateřských školách je méně pedagogických pracovníků nežli tříd. To může být způsobeno například tím, že na zařazení do kategorie „pedagogický pracovník“ je třeba určité formální vzdělání a pokud ho učitel nemá, není počítán do stavu pedagogických pracovníků.

4.2 Rozdělení podle pohlaví

Instituce	Mateřské školy	Školy
Chlapci	274 950	934 754
Dívky	259 428	900 718
Učitelé	128	33 236
Učitelky	19 039	125 585

Ukazuje se, že povinného vzdělávání se účastní více chlapců než děvčat. Tato skutečnost odpovídá demografickému vývoji – v mateřských školách je přibližně 51,5 % chlapců a ve školách 50,9 % chlapců. Na jiných místech se uvádí, že v případě vysokého školství je pak již situace opačná, více studentů činí dívky. Tento jednoduchý pohled zároveň říká, že Izrael je moderní země, kde nedochází k (většinové) diskriminaci dívek odpiráním vzdělání či přímo usmrcováním.

Zároveň je patrná značná převaha žen mezi pedagogickými pracovníky, v mateřských školách činí 99,3 % a ve školách potom 79,1 % pedagogického sboru ženy. Z tohoto pohledu lze říci, že školství je přefeminisované a podléhá genderovým stereotypům, dodávám našťastí.

4.3 Rozdělení institucí podle způsobu dohledu

Instituce	Mateřské školy	Školy	Podíl
Státní	12 221	2 761	4,42
Náboženský – státní	3 252	810	4,01
Ortodoxní	5 132	1 637	3,14

Z této tabulky je patrný naprosto zásadní vliv náboženství na vzdělávání. Dále je hodný pozorů rozdíl podíl mezi počtem tříd v mateřských školách a školách.

4.4 Rozdělení institucí podle sektoru

Instituce	Mateřské školy	Školy	Podíl
Židovský	16 556	4 178	3,96
Arabský	2 809	755	3,72
Drúzský	322	83	3,88
Beduínský	918	189	4,86
Ostatní	0	3	0,00

Zde se vymyká prakticky pouze podíl mezi počtem tříd v mateřských školách a školách v beduínském sektoru.

5. Závěr

Domnívám se, že i stručný přehled izraelského školství může člověku ukázat odlišnosti mezi středoevropským a izraelským školstvím, upozornit na některé problémy, se kterými se v České republice naštěstí potýkat nemusíme. Zároveň lze najít i styčné prvky, například významné zastoupení žen mezi pedagogy.

Hodně skutečností však nemůže žádné srovnání vůbec podchytit, dílem i proto, že se může jednat o krajové zvyky, a i studenti na vysokých školách v České republice jsou mnohdy udiveni tím, co slyší od svých nových spolužáků z jiných krajů.

Otázky, které by mne opravdu zajímaly, ale které nemám šanci se dovědět (neboť na ně strohý ministerský úředník těžko odpoví), se týkají například:

- oblíbenými tématy ve společenských předmětech;
- náplní třídnických hodin;
- školy v přírodě;
- lyžařských (a jiných sportovních) kursů;
- školních výletů;
- náplní přestávek mezi školními hodinami;
- prázdninovým aktivitám spojených se školou.

Tyto otázky, respektive otázkové okruhy patrně ani nemají odpovědi, protože se mohou lišit školu od školy.

Literatura

- [1] <https://shkifut.education.gov.il/national> (statistiky izraelského ministerstva školství, hebrejsky)
- [2] <https://www.internations.org/israel-expats/guide/education> (informace mezinárodní organizace pro podporu pracujících v zahraničí, anglicky)
- [3] <https://embassies.gov.il/Praha/ConsularServices/Pages/Viza.aspx> (stránky izraelského velvyslanectví v České republice, česky)
- [4] https://www.israel.cz/lang_cs/aktualita/10/5439/ (článek Nové palestinské učebnice s protiisraelským poselstvím, 20. března 2007, na základě zprávy pro parlamentní výbor pro vzdělávání, česky)
- [5] <https://hamodia.com/2019/05/15/eu-investigate-palestinian-schoolbooks-incitement/> (článek EU to Investigate Palestinian Schoolbooks for Incitement, 15. května 2019, anglicky)
- [6] <https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/clanek/palestinske-ucebnice-secti-mucedniky-trefi-kamen-z-praku-izraelskeho-vojaka-40306467> (článek Palestinské učebnice: Sečti mučedníky. Trefí kámen z praku izraelského vojáka?, 9. prosince 2019, česky)
- [7] <https://www.israelnationalnews.com/news/308504> (článek EU official calls for review of conditions of educational aid to PA, 22. června 2021, anglicky)
- [8] https://www.israel.cz/lang_cs/aktualita/1/16121/ (článek Palestinci se radují z učebnic plných nenávisti, které platí EU, 3. července 2022, česky)
- [9] <https://nocamels.com/2018/02/oecd-israel-educated-world/> (článek Israel Is 3rd Most Educated Country In The World, 3. února 2018, anglicky)